

על הכישרון להוצאת ההיסטוריה מהקשרה

ITAMAR RABINOVICH / *Waging Peace: Israel
and the Arab At the End of the Century*
(Farrar, Straus Giroux, 1999)

כריסטופר ברדר

פרופ' איתמר רבינוביץ' מוכר היטב כמי שהיה מעורב ב"תהליך השלום" מבפנים. לאיש קריירה אקדמית מכובדת, והוא עזב את תפקיד רקטור אוניברסיטת תל-אביב למען מעורבות עמוקה בפעולות המו"מ הישראלי-ערבי. יש אפוא חשיבות בדבריו של מי שבילה את חייו הבוגרים בחשיבה על פוליטיקה ועל פוליטיקאים ואשר מילא תפקיד בניסיון לפתור בעיות ארוכות שנים של ביטחון, כוח ועוינות במזרח התיכון.

הספר הוא ספר המשך לספרו הקודם של רבינוביץ': "סוף השלום – המו"מ הישראלי-סורי" (1998), והוא מצוין בו כי עם שיבתו לתל-אביב ב-1996 החליט לכתוב את שני הספרים, כשהשני בהם הוא מבט כולל על הסכסוך הישראלי-ערבי. ברור שלזכות הכותב עומדים ותק וניסיון, ועל כן יש להתייחס לפרשנותו בכללותה כבעלת ערך, אולם לעתים, כשנראה כי ההטיה האידיאולוגית של פרופ' רבינוביץ' ארוגה בצפיפות רבה מדי לתוך תיאור הדברים, פרשנותו עלולה להביך.

אמנם, הצירוף של מעורבות מעשית ומיומנות תאורטית עושים את הספר הזה מעניין וחשוב, אבל שאלות רציניות מסוימות, באשר לעמדות המו"מ הישראליות ובאשר למנהליו, נדונות כאן

כריסטופר ברדר (Barder) הוא חבר המועצה הבינלאומית של "מרכז פרימן למחקרים אסטרטגיים" ביוסטון, טקסס. כ.ב. פירסם בגיליונות קודמים של נתיב.

באופן צורם משהו, כמו למשל בעמ' 5, בו מתייחס פרופ' רבינוביץ' ל"החלת השליטה הישראלית ב-1967 על כל פלשתינה של גדת הירדן המערבית...". בכך הוא קובע מין יישות לאומית או מדינה, שאין לה משמעות ברורה (וזאת משום שבאותה העת פלשתינה כבר לא היתה קיימת זה זמן רב).

בעמ' 6, לעומת זאת, מיוחסת לסוריה "תחושת יריבות קיצונית עם ישראל על הגמוניה בלבנט". הטיעון המובלע כאילו ישראל מבקשת לעצמה הגמוניה בלבנט הוא, במחילה מן הפרופסור, חסר שחר על פניו. תחושת יריבות זו היא נחלתה של סוריה בלבד. קשה מאוד לקבוע סימטריה בין התירוץ של סוריה לחתירתה אחר שליטה איזורית לבין המובן שבו ישראל שואפת לדומיננטיות. מבחינה היסטורית, מעולם לא היו לישראל תכניות כה גרנדיוזיות, ועצמתה ההגנתית לא היתה מבוססת על הרצון לשליטה אזורית. נכון יותר לומר, שהרתעה היתה תגובתה של ישראל לתוקפנות ערבית מתמדת, ולא שאיפות להגמוניה. מתמיה כאן אפוא העדר הספק באשר לטבעה של הפרשנות הסורית למציאות.

ועוד שאלות העולות לנוכח קריאת הספר: האם ארה"ב, "לאחר כעשור של פסיחה על שני הסעיפים", באמת החליטה "על מדיניות של שיתוף פעולה פתוח עם ישראל ועם בנות-ברית מזרח תיכוניות אחרות, כנגד המשטרים הרדיקליים והפרו-סובייטיים באזור" לפני 1967? רבים יערערו על ניסוח כה חד-משמעי באשר לאופיו של השימוש האמריקני, השקול והזהיר בישראל באותו זמן. האם ישראל היוותה איום על מנהיגים לאומניים ערביים "מבחינה תרבותית ופוליטית" (עמ' 9) או שהיגיון איסלאמי עמוק יותר גורם לפסיכולוגיה שונה מזו הטמונה בקטגוריות מערביות של תרבות ופוליטיקה?

עניינים בלתי מוחלטים (כמו אלה שאירעו בין השנים 1948 ו-1967) מקבלים בספר הזה חשיבות מוגזמת כגורמים לסכסוך, במקום סוגיות דוגמת הפונדמנטליזם המוסלמי או דחייה ערבית של רעיון קיומה של ישראל. כך למשל, אופיים של קווי שבידת הנשק אכן היו אחת הסיבות הרבות לסכסוך בשנות ה-50, אולם פרופ' רבינוביץ' אינו מייחס אשמה דומה לאופי קווי הגבול שנקבעו, ועל כן אינו מצליח להסביר כיצד בכלל ניתן היה ליצור יישויות מדיניות בלתי הולמות כאלה. האם אכן התיאור בדבר

שינוי בפוליטיקה הישראלית עקב "גל רב עצמה של לאומנות משיחית מיסטית אשר נוצר בעקבות סיפוח יהודה ושומרון" – הוא מדויק? זהו תיאור חד-ממדי, לא בהכרח בשל נטיותיו האידיאולוגיות של הכותב, אלא בשל העיוות הדוחה הנועד לשתול בתודעתו של הקורא עוינות כלפי ההתיישבות היהודית בחבלי יו"ש שהם ערש האומה העברית. בעקבות 1967, אומר לנו המחבר, שלטה ישראל "בכל פלשתינה המנדטורית" (עמ' 14). קביעה זו איננה נכונה בעליל. עבר הירדן נשאר ירדני לאחר 1967, אך במקור נועד להיות חלק מהטריטוריה שהקצה המנדט למדינה היהודית.

בהבאת הפרשנויות השליליות נגד ישראל למעורבותו של הנרי קיסינג'ור בסכסוך לאחר 1973, כותב פרופ' רבינוביץ' תוך הטיה אחרת: חילוצה של מצרים מחוג ההשפעה הסובייטי היה "אחד מהישגיה הגדולים ביותר של ארה"ב במהלך המלחמה הקרה" (עמ' 21). האמנם תמימות? קצת קשה להבין זאת אפילו מנקודת מבט אמריקנית. גם בהנחה שוועידת קמפ-דייויד נבעה במידה מסוימת מההתרחקות בין ברית-המועצות למצרים, המשפט הזה מקנה למצרים חשיבות מופרזת, שאינה עולה בקנה אחד עם מעמדה אז ועם מדיניות החימוש והגישה העוינת שלה לישראל כיום.

העובדה שנסגרה מלאה של ישראל מסיני לא הניבה שלום מלא היא חשובה, ובכל זאת פרופ' רבינוביץ' מייחס את הקור ביחסי מצרים-ישראל בכישלון היישום של המסלול הפלשתיני של הסכמי קמפ-דייויד, בהקנתו "צידוק נוח" למוגבלות שביחסים האלה (עמ' 29). כשמתייחסים למחיר ששילם מנחם בגין בעסקה שלו עם מצרים ולתקדים שקבע, יש צורך ללמוד לקח מכך, ולשאול: מדוע מצרים רוצה או צריכה צידוק נוח שכזה? אבל לא רק שהשאלה הזאת אינה נשאלת, אנו גם לא מקבלים את האזהרה הנחוצה בעניין. במקומה אנו מקבלים טון סימפטי יותר, המתייחס ל"הסדרים בטוחניים נדיבים בסיני" (!) (עמ' 28).

כיוון שנקודות רבות בספר עולות מן הפרק הראשון בו – "רקע" – חשוב לקוראו וללמוד ממנו על הבנת ההיסטוריה של מחברו, הנאמן לגישה זהירה אך אופטימית בכללותה. הוא מייחס לנושא הפלשתיני מקום מרכזי ומקבל במובלע את ההנחה שהשלום ראוי להשגה, בניגוד לגישה המוגבלת יותר, הרואה באי-מלחמה את ההישג

המספק לשלב הנוכחי. אין זה אפנתי להגביל את "אמנות האפשרי" כשהדבר נוגע ל"שלום", אך אחד הליקויים בספרו של רבינוביץ' הוא הרעיון שהערבים משתנים ובלא ספק ישנתנו. זהו מרכיב רעיוני יסודי המנחה את השמאל והוא צובע את פרשנות המציאות בקלות רבה, למרות שבספר הזה הוא מטופל בזהירות ראויה.

"...העולם הערבי מצוי במצב של שינוי... התפתחויות חברתיות וכלכליות רבות, גישה קרובה וחופשית יחסית לתקשורת הבינלאומית, מהפכת מידע ושינויים טכנולוגיים: אחרים, ללא ספק יצרו שינויים פוליטיים" (עמ' 216).

אך האם זה באמת נכון? ומה באשר לאירן, עירק, סוריה, סודן ולבנון (וניתן להוסיף עוד)? השינוי אינו אותו שינוי כשמדובר בריכוך העמדה האיסלאמית כלפי קיומה והתפתחותה של ישראל. האם מכל הבעיות הבסיסיות של המזרח התיכון, "הלחץ הגובר של התפוצצות האוכלוסין על האמצעים המצומצמים" הוא באמת "ראש וראשונה לחץ", או שמא בעיות כאלה מקבלות הדגש כה רב משום שהערבים (ובמיוחד בני המעמדות המקצועיים שבהם) מתייחסים לישראל באיבה ובמיאוס גלויים ומתרחקים ממנה ככל שגדלה היכולת שלה בתחום הטכנולוגיה והכלכלה? ואגב, האמנם יש שחר בטעונו של "התפוצצות אוכלוסין"? מדינות ערב הן הדלות באוכלוסין בתבל. צפיפות האוכלוסייה בישראל גבוהה שבעתיים (כנתון, לא כניב לשוני) ממצרים, האם עובדה זו מקנה לישראל רשות לחולל שנהא גזענית כלפי המצרים? ועידת מדריד מתוארת בספר כנקודת מפנה; ואילו קריסת הקומוניזם, הגעתם של המוני אזרחים סובייטיים לשעבר לישראל, מלחמת המפרץ האמריקנית אשר חברה לסכנה הגוברת שבנשק להשמדה המונית באיזור, והשפעות האינתיפאדה על דעת הקהל בישראל – כל אלה מצטרפים כדי לאפשר את יוזמתו של גיימס בייקר. בשום מקום בדין וחשבון הזה אין התייחסות לכך שזוהי מלכודת מסוכנת המאיימת על ביטחונה של ישראל, ואין גם הבחנה ברורה בין רצונה של ישראל בשלום יציב לבין השתנויות 'עונתיות' ברמת העוינות הערבית כלפיה.

דאגתה של ישראל מפני איבוד שטחים

מוצגת כאן בשיויון מוסרי עם האיפוק הערבי בהענקת ה"שלום" (עמ' 44-41 למשל). והרי ברור ששני ה"יותורים" האלה אין בהם כל סימטריה אסטרטגית. באותה מידה, כינויה של תקופת מדריד ואוסלו "שנות התקווה", הוא התעלמות מכוונת ממספרם הניכר של יהודי ישראל אשר רואים מתכון לאסון בעיסקות שלגביהן מודה רבינוביץ' כי נרקמו ללא התייעצות עם רשויות הביטחון והצבא.

תפיסתית, התייחסויות כמו זו שנוקט רבינוביץ' כלפי הסיוע הבינלאומי, הכלכלי והפיננסי ל"עושי השלום הערביים" (עמ' 42) צורמת כשמדובר בכנופיית מחבלים המשלשלת את רוב הכסף לכיסה ואשר הצליחה לדרדר את הערבי המצוי ביש"ע במדרון העוני המרוד. כיוון שהספר מתייחס אליהם כבעלי כוונות כנות ולא חס וחלילה כאל מי שמצהיר גלויות השכם והערב על כוונתו להכחיד את מדינת היהודים, יש בו סכנה, שהרי איכותו האקדמית והגיונו המתקבל על הדעת עלולים להרדים הקורא המצוי ולהביאו לשכחת הפרשנות החלופית של המציאות. לכן, על אף למדנותו וניסיונותיו להסביר, זהו ספר מסוכן. הדבר שאותו כינה פעם קוונר קרוז אויבראין "המבט החשדני" פשוט חסר כאן.

כך, המקרה של ברוך גולדשטיין מטופל כאן מבלי להביא את הרקע לו, למרות שזוהו עניין המצריך הסבר ושלא התרחש בחלל ריק, והוא מקושר רק לתגובת החמאס עליו. לעומת זאת, על הנשיא אסאד, רבינוביץ' כותב: "...הניסיון של ישראל הראה שכשהוא עושה הסכם, הוא שומר עליו" (עמ' 47). יש לקוות שאין האמירה הזאת מייצגת את הדעה בישראל, ושאוּלֵי אף הפרופסור עצמו אינו מאמין במוצא פיו. אם הוא מאמין, נשאלת השאלה הכיצד. והרי דניאל פייפס כבר למד, לאחר בדיקה מדוקדקת של הראיות, כי "דפוס ההתנהגות בן 21 השנים של אסאד הוא שברדך כלל האיש מפר את הבטחותיו. כמושל ערץ טיפוס, הוא עומד במילותיו כשהו נוח ומפר אותן כשהו לא נוח"¹.

ואילו נשיא לבנון לשעבר, אמין גימאייל, כתב:

בעודי נשיא, הגעתי למספר רב של הסכמים עם סוריה, שאפילו אחד

מהם לא כובד על ידי דמשק, אשר חוללה תמיד מצבים שיובילו לפתיחת העניינים מחדש. בערבית אנו אומרים "קח (מה שאתה יכול לקבל), ואז תבקש יותר", או: באנגלית בסיסית: "תן להן אינץ' והם יקחו מייל". זוהי האסטרטגיה הסורית, המקובלת במלואה גם בשאר המזרח התיכון.²

הטיה עדכנית העולה מהספר היא, שהבחירות האחרונות השפיעו ישירות על תהליך שנעצר בשל גישה שלילית (כמעט מסתורית) של בנימין נתניהו והימין, ולא בשל הפרותיו מצד הערבים. הרושם המתקבל מקריאת הספר הוא שעצירת האצתו של התהליך היא שלילית לכשלעצמה. הסיבות לכך הן פחות חשובות.

רבינוביץ' טוען שהחמאס והג'יהאד האיסלאמי היוו איום לגבי אש"ף וכי דחו את תהליך השלום. למעשה, עדויות רבות מלמדות שהכול שיתפו פעולה ושהיריבויות ביניהם לא סתרו שיתוף פעולה נגד ישראל! (רמז דק לכך ניתן למצוא בדבריו של רבינוביץ' כי ערפאת נחשד בכך שלא עשה כל שביכולתו למניעת אלימות וטרור). השנים שבהן נתבעה "הדדיות" (שאליה מתייחס הספר בעמ' 101 כ"בלתי מספקת"), כשראש הממשלה בנימין נתניהו הפגין נחישות בניסיון ליישם את ההסכמים כזאת, מקבלות את התווית "שנות קיפאון", כשעתיים של הסכמי אוסלו נצפה כאן, לא פחות ולא יותר מ"שלום במזרח התיכון" (עמ' 85). אמנם, כפל הפנים של שלטון נתניהו בעניין זה מובן כאן היטב, אבל לא העובדה שמבחינה חוקית לא חייב היה נתניהו לשקוד על המשך ההסכמים עם ערפאת. נראה כי הם לא היו מחייבים כמו שנטען כאן (עמ' 59-69).

קיים הבדל גדול בין מי שלא נותנים בו אמון (המתואר בספר כחדדי) לבין מי שאינו ראוי לאמון, מה שהוכיחו הפלשתינים לעתים קרובות – אבל הבדל זה לא נלקח בחשבון דיו בידי פרופ' רבינוביץ'. באופן שאינו מפתיע הוא אינו מזכיר בספרו את ניתוחו של פרופ' איידלברג לאסטרטגיה של סאדאת ולתיאום האסטרטגי בין סאדאת לאסאד, וגם לא את סוגי המדיניות החלופיים של פרופ' פארס להצלתה של

² "Give Lebanon a Role in Mideast Talks, The Wall Street Journal, 28.8.91, עמ' 8.

¹ "Does Assad Keep His Word?", Jerusalem Post, 19.8.94.

דרום לבנון וכך גם של שאר המדינה: מראי המקום של רבינוביץ' שולחים בעיקר למקורות של השמאל. הפרקים "רשת הקשרים" ו"שלוש ונורמליזציה" מוכיחים את שליטתו של המחבר בפרטים ואת ידענותו, המבססת את ערכו של הספר כדין וחשבון היסטורי, מורכב אך ברור, ובעל כוח אינטלקטואלי. אבל בלא ביקורת כלפי פרס ורביץ וכלפי הלחץ הפלשתיני למען "זכות השיבה", יש לקרוא את הספר הזה כשחוסר אמונה תלוי באוויר ■

לא הטעיה מכוונת, סתם רשלנות

The Middle East Military Balance 1997, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל-אביב. עורכים: מרק הלר ויפתח שפיר. 532 עמודים.

ג.ס.

יה מאזן הצבאי" הוא גולת הכותרת בפירסומו של מרכז יפה שליד אוניברסיטת תל-אביב, והוא נחשב בדרך כלל לאמין מבין המאזנים הצבאיים שעניינם המזרח התיכון. החוקר המצוי יעדיף על-פי רוב להביא מובאות מן המאזן של מרכז יפה, זאת, מתוך הנחה שמעורבתם של קצינים בכירים בעריכת המאזן, ביניהם מפקדי חיל המודיעין ובכיריו לשעבר (שלמה גזית ואהרון לברן) מצויים בחומר טוב יותר מעמיתיהם מן "המכון הבינלאומי למחקרים אסטרטגיים" בלונדון (IIS) או מן "המכון הבינלאומי לחקר השלום בשטוקהולם" (SIPRI). כך מכל מקום היה בעבר. ספק רב אם המאזן הנוכחי מצדיק את מוניטין המרכז היום.

★

המאזן מחולק לשלושה חלקים. החלק הראשון סוקר את ההתפתחויות האסטרטגיות. השני מביא את נתוני

ג.ס. כותב לעתים קרובות בנתיב.

הצבאות בזירה. החלק השלישי מביא לוחות משווים ובהם נתונים על הצבאות העיקריים במזרח התיכון, מאזני כוחות בשורה של הצלבות וכן מכירות נשק עם דגש על ההיבט הבליסטי. כמו כן מספק המאזן כרונולוגיה של האירועים המרכזיים לשנת 1997.

מגמות-על במזרח התיכון

החלק הראשון נפתח במאמר הסוקר את התפתחות תהליך השלום מאת ד"ר מרק הלר, אחד משני העורכים. כצפוי, לאחר שהציג את הנסיגה מחברון כמעשה שנכפה על נתניהו בניגוד לרצונו, מאשים הלר את ראש הממשלה כי תקע מקלות בתהליך השלום בהחלטה לבנות בהר חומה. העובדה שמדובר בבניית שכונה בבירת המדינה ובשטחה הריבוני של ישראל, וכי אין בכך כל הפרה של הסכמי אוסלו, אינה מפריעה למחבר להטיל את האשם על נתניהו. ביטוי מרתק אחר של הלר הוא זה המתייחס אל הטבח בשוק מחנה יהודה בו נרצחו 14 ישראלים ונפצעו 170. "הפיצוץ במחנה יהודה" (כותב הלר) "הפגין את המחיר ואת הסיכון העולים מן הקיפאון המתמשך..." הנה כי כן, המסקנה העולה מדברי המחבר, והמאפיינת את הדיסוננס הקוגניטיבי בחשיבתו של השמאל הישראלי, כי אם "תהליך השלום" מגיע משום מה למבוי סתום כי אז על מנת לפרוץ קדימה יש לערוך טבח ביהודים. טיעון מקורי אחר של הלר מתייחס אל הניסיון הכושל של המוסד לחסל את משעל, מראשי החמאס בירדן. כותב הלר: "המלך חוסיין נבון מן הגילוי וחמתו בערה בו לנוכח החלטת המוסד לפעול בעמאן, פעולה בה הוא ראה הפרה של ריבונות ירדנית". אף לא לרגע אחד עולה בדעתו של המחבר לשאול כיצד זה ברחובה הראשי של בירת הממלכה ההאשמית, שחתמה על הסכם שלום עם ישראל, שוכן בגלוי מרכז של חמאס המתכנן פעולות טבח בארץ שכנה.

עמוס גלבוע סוקר את התפתחות הצבאות בזירה. הפרק המעניין ביותר הוא ללא ספק זה על מצרים המתאר את המעבר המהיר של קהיר לחימוש מערבי, אמריקני בעיקר. עדכון הנתונים של גלבוע מעלה כי המצרים השלימו את ההתחמשות ב-500 טנקי מערכה M1A1 ואת רכש מטוסי ה-F-16 על סוגיו שמספרם עומד על 191. בתוספת של 18

מטוסי מיראז' 2000 מצויד חיל האוויר המצרי בלמעלה מ-200 מטוסי קרב הפצצה באיכות גבוהה מתוך קרוב ל-600 מטוסים. המעבר לדוקטרינה צבאית מערבית והאימונים האינטנסיביים בשיתוף פעולה עם ארצות הברית מעניקים לחיל האוויר המצרי עצמה ראשונה במעלה. מאז 1995 מתאמן הצבא המצרי (תמרוני באדר 1 ו-2) לקראת מלחמה עם ישראל. זאת, בגלוי ובמוצהר.

מאמרה המפורט של ענת קורץ, הכותבת מזה שנים במאזנים של מרכז יפה על טרור ומלחמה זעירה במזרח התיכון הוא ממצה ומפורט. אולם העובדה שאין בו ולו אזכור אחד לטרור הערבי בארץ-ישראל, הוא ליקוי בסיסי, לא רק של המאמר אלא של המאזן כולו. מה שקרוי "תהליך השלום" במזרח התיכון, הביא מאז הסכמי אוסלו להסלמה חסרת תקדים בהקפו של הטרור הערבי. אפילו נקבל את הנחת היסוד של גבי קורץ, לפיה מקור התסיסה החברתית במזרח התיכון מקורו בחיכוך שבין עקרונות האיסלאם לבין מדינות לאום מתגבשות, כי אז ניתן להציג את הטרור האיסלאמי בארץ-ישראל על רקע זה של התגבשות המדינה הפלשתינית. כך או אחרת, להתעלמות המכוונת מ"קרבות השלום" היהודים אין הצדקה, לא במישור המתודולוגי שהמחברת מבקשת להציג, ובוודאי שלא ברמת המידע שהמאזן מבקש (וחייב מעצם הגדרתו) לספק לקוראיו.

סוגיית המילואים של צה"ל במאזן הצבאי

סוגיית המילואים, הנוגעת לשאלת המילואים, עולה בחלק המוקדש במאזן ל"מאזן הכוחות". היחס השלילי בין הצבאות הסדירים של ישראל לבין אלו של מדינות ערב מתאזן במידה מסוימת באמצעות החישוב של גייסות המילואים. כך לשם משל מביא לוח 4 את המאזן הצבאי בין ישראל לסוריה. לעומת 8 אוגדות שריון של סוריה ניצב צה"ל עם 12 אוגדות. האמנם? אין זה סוד שבין הקף גייסות המילואים של צה"ל על הנייר לבין המצב לאשורו כל קשר הוא מקרי בהחלט. היה זה ח"כ אפרים סנה, יו"ר תת-ועדה של הכנסת בנידון שהגדיר כ"קסטרופלי" את מצבת המילואים. ראש אכ"א הציג בפני ועדת החוץ

והביטחון של הכנסת נתונים קשים מהם עולה ששני שלישים מאנשי המילואים אינם מתייצבים ביחידותיהם. הנה כי כן, על-פי הערכות זהירות ההיקף הממשי של גייסות המילואים אינו עולה על שליש מן הנתון הרשמי. מאחר ו-8 אוגדות שריון של סוריה רובן ככולן מאוישות על ידי צבא סדיר, ומאחר והדרג הלוחם בצה"ל מונה כ-70 אחוזים חיילי מילואים, אם ננקוט נתונים שלעיל לחישוב כוח האדם במילואים נגיע לשוויון במאזן הכוחות בין סוריה לישראל בתחום אוגדות שריון. אמנם: הטנקים יהיו זמינים, אולם בהיפתח מעשי איבה לא תוכל ישראל לאייש חלק מן הכלים שיהיו בידה. הטיעון המקובל כי במלחמה יתייצבו כולם לדגל, מופרך על פניו לנוכח העובדה שאיש צוות שריון, המואיל להתייצב לאחר שנים של העדרות, חסר כל ערך צבאי.

נתונים שגויים בעליל

ימאזן הנוכחי מופיע באיחור של שנתיים. עובדה זו בעייתית ביותר לכשעצמה בעידן בו מידע חייב להיות נגיש בזמן אמת. מה גם שבנושא העיקרי, נושא המחקר, קרי נתונים, האיחור גדול בהרבה. כך לשם משל המועד האחרון המתייחס אל ההוצאות הצבאיות במצרים ולוב הוא שנת 1994 (!) לגבי עירק אין נתונים כלל. לגבי כל שאר המדינות (כולל ישראל!) הנתונים הם משנת 1996. הצבא המצרי עובר בעשור האחרון תהליך מזוורו של מעבר למערכות נשק מערביות, אמריקניות בעיקר, ומכאן שמידע מעודכן הוא רב חשיבות לחוקר. פיגור בחמש שנים מעלה ספק ביחס לערכו של המאזן ככלי מידע ועבודה, בעיקר לנוכח העובדה שניתן לאתר עשרות אתרים אמניים באינטרנט לקבלת מידע עדכני ומדויק. תמיהה אחרת היא במסירת נתונים מופרכים בעליל בעוד העורך עצמו מודה בכך.

סוריה היא דוגמה לכך. ההוצאות הצבאיות של דמשק נאמדו על-פי המאזן של מרכז יפה ב-3.2 מיליארד דולרים. אולם בהערה מצוין כי: "שערי חליפין רשמיים בלתי ריאליים מעוותים את הנתונים במידה ניכרת" (Unrealistic official exchange rate distorts data considerably). מה ניתן להבין מכך? האם פירושו של דבר כי ההוצאות הצבאיות של סוריה גבוהות מן הנתון המובא או נמוכות

ממנו? ואם כך מה הטעם להביא נתונים מופרכים עליהם מעיד הנחתום עצמו שהם "מעוותים במידה ניכרת!" ישנם כמה וכמה מדדים על פיהם ניתן להעריך במידה רבה של דיוק את ערכו האמיתי של המטבע המקומי, ולו על בסיס ערכו בשוק השחור. כך לשם משל ידעו הכול כי בעת שהסובייטים מטעמי יוקרה מעוגנים ברגשי נחיתות, קבעו את ערכו של הדולר על-פי תעריף רשמי של 90 קופייקות, הוא נסחר בשוק השחור ב-7 רובל.

בפרסומים של הבנק העולמי מאפריל 1999 תואר המשבר הכלכלי העמוק העובר על סוריה וצוין שלראשונה מזה שנים ירד בה התמ"ג לנפש אל מתחת ל-1,000 דולרים. הנתון של מרכז יפה הוא 4,500 דולרים לנפש, ובאשר על כך, מופרך על פניו. נתון זה מייצג ככל הנראה את כוח הקנייה של המטבע הסורי בערכים של כוח קנייה יחסי Purchase Power Parity (ראה למשל נתון דומה ב-World Factsbook של ה-CIA).

אם אכן כך, זו שגיאה בעליל, שכן ב"כוח קנייה יחסי" ניתן לכל היותר לקנות חומס בפיתה בקמח מסובסד על ידי משטר "סוציאליסטי". אי אפשר לקנות בו מערכות נשק הנרכשות בעלות צמודה לדולר של ממש ולא לדולר "יחסי". תמיהה אחרת עולה מהשוואת ההוצאות הצבאיות של סוריה ומצרים. הסורים מוציאים, על-פי דעתו (הסקפטית, יש להודות) של מרכז יפה, כאמור לעיל, 3.28 מיליארד דולרים על הוצאות הגנה. לעומת זאת, הוצאותיה הצבאיות של מצרים, על-פי נתוני המרכז, מסתכמות ב-1.7 מיליארד דולרים בלבד. האמנם?

סוריה מחזיקה בכל זמן נתון צבא של 388,000 איש במדים. מצרים מחזיקה 800,000. הצבא המצרי עבר, כאמור לעיל, תהליך מזוורו של מעבר מדוקטרינה סובייטית לדוקטרינה מערבית והוא מצויד היום במיטב הנשק האמריקני, היקר בהרבה מן הנשק הסובייטי. עמוס גלבוץ המתאר את שני הצבאות מרבה לפרט את עצמתו וגודלו של הצבא המצרי לעומת מצבו העגום של הצבא הסורי. בעוד המצרים מתאמנים על-פי הדוקטרינה המערבית האינטנסיבית, קרי: היקרה מאוד, של נאט"ו, מקפויאים הסורים את אימוני הצבא בשל חסרון כיס. מטוסי קרב איכותיים של מצריים (למעלה ממאתיים יחידות) עולים במחירם לאין שיעור על המיגים המיושנים של סוריה. מרכיב כבד ביותר מבחינה כספית

הוא הצי. למצרים הצי הגדול ביותר בעולם הערבי והוא כפול בגודלו מזה של סוריה. אולם ראה זה פלא, ההוצאות הצבאיות של מצרים על-פי מרכז יפה הן מחצית מאלה של סוריה.

הנתון בנושא המצרי הוא חסר שחר בעליל ומיד נחזור אליו. אולם אם נשוב אל החוקר הרוצה להסמיד את מחקרו על נתוני המרכז, הלא ברור כי האיש לא ימצא את ידיו ואת רגליו בסלט תמוה זה של מספרים חסרי שחר העומדים בסתירה זה לזה.

ועתה אל התמיהה הגדולה מכולן. ההוצאות הצבאיות של מצרים העומדות, על-פי מרכז יפה, על הסכום של 1.7 מיליארד דולרים מצבת כוח האדם בצבא מצרים מונה על-פי נתוני מרכז יפה למעלה ממיליון איש במדים. מזה צבא סדיר של 421,000, עוד כמספר הזה במערך צבאי למחצה כגון משמר הגבול (12,000), המשמר הלאומי (60,000), מנגווי ביטחון פנים (325,000), וכן 250,000 חייל במערך המילואים. תחשיב סכמתי לחישוב הוצאות על הגנה וביטחון נערך בצבאות מודרניים החמושים באמל"ח מערבי (לגביו קיימים נתונים מדויקים החל בעלות שעת מנוע של טנק, עבור במחירו של פגז תותח וכלה במחיר אימונים של אוגדה) על-פי עלות לחייל. כך לשם משל, עלות לחייל בצבא האמריקני הינו 135,000 דולרים. עלות גבוהה יחסית בשל מחויבויותיה הגלובאליות של מעצמת-על המחייבת אותה במערכות אסטרטגיות עתירות הון דוגמת ציי נושאות מטוסים או מערך מפציצים אסטרטגיים ארוכי טווח. בצבאות נאט"ו הממוצע הוא קרוב ל-100,000 דולרים לחייל. בצה"ל, הנחשב לצבא עני בקני מידה של נאט"ו, עלות לחייל נעה בסביבות ה-40,000 דולרים (תלוי בחישוב מספר חיילי מילואים הנמצאים בגיוס מבצע). מאחר וחימושו של הצבא המצרי הינו כיום מערבי לכל דבר ועניין ומאחר ועלותן של מערכות, כולל מערך האימונים על-פי דוקטרינה צבאית של ארה"ב, ידועה בדיוק רב, ניתן לאמוד במידה סבירה של אמינות את הקף הוצאותיה הצבאיות של מצרים על בסיס מספר לובשי מדים. גם אם נצמצם ביותר את המספר של היחידות הצבאיות למחצה וננקוט במצבת כוח אדם של 600,000 בלבד, ונטה כלפי מטה ערכים שונים, כגון שכר נמוך וכו', עדיין הנתון של 25,000 דולרים לחייל יהיה זהיר ביותר, וקרוב לוודאי מוטא כלפי מטה. על-פי נתון זה הוצאות

ההגנה של מצרים נאמדות ב-15 מיליארד דולרים בקירוב, שהם 28% מהתוצר (לשנת 1997). נתון המאפיין מדינה המצויה בהכנות מקיפות למלחמה. הנתון בו נוקט מרכז יפה, לפיו העלות לחייל בצבא המצרי הוא 2,800 דולרים הוא אפוא חסר שחר. גם אם הצבא המצרי היה חמוש במקלות בלבד, ספק אם סכום זה היה מכסה את עלויות השכר בלבד בצבא המצרי (233 דולרים לחודש). נכון אמנם שהנתון של מרכז

יפה מופיע גם בספר השנה של (SIPRI), "המכון הבינלאומי לחקר השלום בשטוקהולם", אולם שגיאה גורפת של השבדים אינה מצדיקה את הטעות הישראלית. המכון בשטוקהולם יכול, אם רצונו בכך, לצטט את הנתון הרשמי של קהיר שהוא הולכת שולל מכוונת, לא כן מרכז מחקר במדינת היהודים המאווימת על ידי הצבא המצרי. לפני כתיבת הדברים שוחחתי עם יפתח שפיר, עורך המאזן. שפיר הודה

שהנתונים "שגויים" ככל הנראה. כאשר שאלתי אותו מה הטעם בפרסום נתונים שגויים, הסביר לי שהוא "מרים ידיים" שכן אין לו תקציב לעריכת מחקר עצמי, ועל כן הוא מביא נתונים ממקורות העומדים לרשותו. תכלית קיומו של "מרכז למחקרים אסטרטגיים" גלום בתיבה "מחקרים". מרכז המביא נתונים שגויים בעליל, מהעדר יכולת לבחנם, חוטא לייעוד לשמו הוקם ■